

ЗМІСТ

Вступ. Предмет і завдання курсу	7
Розділ 1. Суть і значення правової роботи в господарській діяльності.....	9
1.1. Правові засади господарської діяльності	9
1.2. Основи правопорядку у сфері господарювання.....	15
1.3. Поняття правової роботи і роль юридичної служби в її здійсненні	18
<i>Контрольні питання</i>	<i>27</i>
<i>Список рекомендованої літератури</i>	<i>27</i>
Розділ 2. Правові засади організації та діяльності юридичної служби	30
2.1. Правовий статус юридичної служби підприємства	30
2.2. Правовий статус працівників юридичної служби	35
2.3. Планування роботи юридичної служби і ведення діловодства	37
<i>Контрольні питання</i>	<i>46</i>
<i>Список рекомендованої літератури</i>	<i>47</i>
Розділ 3. Суб'єкти правової роботи.....	48
3.1. Підприємство як суб'єкт правової роботи.....	48
3.2. Структурні підрозділи підприємства як суб'єкти правової роботи ...	50
<i>Контрольні питання</i>	<i>56</i>
<i>Список рекомендованої літератури</i>	<i>56</i>
Розділ 4. Діяльність юридичної служби щодо організації договірної роботи на підприємстві	58
4.1. Загальні положення щодо участі юридичної служби в договірній роботі	58
4.2. Загальні умови укладання господарських договорів	59
4.3. Істотні умови господарського договору	66
4.4. Загальний порядок укладення господарських договорів	67
4.5. Організація обліку укладених договорів та забезпечення виконання договірних зобов'язань суб'єктами господарювання.....	69
4.6. Особливості укладання окремих видів господарських договорів	71
<i>Контрольні питання</i>	<i>78</i>
<i>Список рекомендованої літератури</i>	<i>78</i>
Розділ 5. Діяльність юридичної служби щодо виконання господарських зобов'язань	82
5.1. Загальні положення про виконання господарських зобов'язань	82
5.2. Неустойка	85
5.3. Поручка (гарантія)	88
5.4. Застава	90
<i>Контрольні питання</i>	<i>92</i>
<i>Список рекомендованої літератури</i>	<i>92</i>

Розділ 6. Участь юридичної служби в правовому забезпеченні зберігання майна	95
6.1. Роль юридичної служби в зберіганні майна підприємства	95
6.2. Правові засади забезпечення якості продукції і товарів	101
6.3. Організація приймання продукції і товарів за якістю і кількістю на підприємстві	104
<i>Контрольні питання</i>	<i>109</i>
<i>Список рекомендованої літератури</i>	<i>109</i>
Розділ 7. Участь юридичної служби в захисті прав і законних інтересів підприємств	112
7.1. Господарсько-правова відповідальність підприємств	112
7.2. Досудове врегулювання господарських спорів	115
7.3. Позовна робота на підприємстві та участь у ній юридичної служби	120
7.4. Участь юридичної служби у вирішенні спорів у господарському суді	124
7.5. Участь юридичної служби в перегляді рішень (ухвал) господарського суду в апеляційному порядку	129
7.6. Участь юридичної служби в перегляді рішень господарського суду в касаційному порядку	132
<i>Контрольні питання</i>	<i>136</i>
<i>Список використаної літератури</i>	<i>136</i>
Розділ 8. Участь юридичної служби в збиранні доказів для вирішення господарської справи	139
8.1. Поняття і види доказів	139
8.2. Призначення і проведення судової експертизи	142
8.3. Підстави звільнення від доказування	144
8.4. Належність доказів і допустимість засобів доказування	145
8.5. Оцінка доказів	146
<i>Контрольні питання</i>	<i>147</i>
<i>Список рекомендованої літератури</i>	<i>148</i>
Розділ 9. Участь юридичної служби в забезпеченні дотримання законодавства про працю та трудової дисципліни	150
9.1. Основні напрямки роботи юридичної служби в забезпеченні законодавства про працю	150
9.2. Правове регулювання трудових правовідносин і участь юридичної служби в цьому процесі	151
9.3. Участь юридичної служби в розробленні документів правового характеру, що регулюють трудові відносини на підприємстві	153
9.4. Забезпечення відповідності чинному законодавству правових актів, що видаються на підприємстві	154
9.5. Участь у роботі з дотримання трудової дисципліни на підприємстві	156
9.6. Спори, що виникають при звільненні працівників з роботи	156
<i>Контрольні питання</i>	<i>173</i>
<i>Список використаної літератури</i>	<i>174</i>
Розділ 10. Участь юридичної служби в природоохоронній діяльності	176
10.1. Загальні положення права природокористування	176
10.2. Використання природних ресурсів у сфері господарювання	179

10.3. Діяльність юридичної служби в забезпеченні дотримання природоохоронного законодавства	181
<i>Контрольні питання</i>	183
<i>Список рекомендованої літератури</i>	183

Рекомендована і використана література	186
---	-----

Додатки

Додаток 1. Журнал реєстрації претензій, які пред'являються підприємствам	192
Додаток 2. Журнал реєстрації претензій, які пред'являються до підприємства	193
Додаток 3. Журнал реєстрації позовних заяв, які пред'являються підприємствам	194
Додаток 4. Журнал реєстрації позовних заяв, які пред'явлені до підприємства	195
Додаток 5. Супровідний лист до проекту договору	196
Додаток 6. Супровідний лист до договору	196
Додаток 7. Протокол розбіжностей до договору	197
Додаток 8. Протокол узгодження розбіжностей за договором	197
Додаток 9. Угода про співробітництво та організацію взаємовідносин	198
Додаток 10. Договір купівлі-продажу (оптової партії товарів)	200
Додаток 11. Договір купівлі-продажу (поступки) часток участі в ТОВ між підприємствами	206
Додаток 12. Договір купівлі-продажу акцій акціонерного товариства відкритого типу	209
Додаток 13. Договір поставки товару	211
Додаток 14. Договір на проведення товарообмінної (бартерної) операції	217
Додаток 15. Договір міні	223
Додаток 16. Договір комісії на продаж продукції (договір про передачу продукції на реалізацію)	225
Додаток 17. Договір доручення на продаж продукції	230
Додаток 18. Договір про надання юридичних послуг	234
Додаток 19. Договір про технічне обслуговування і ремонт техніки	237
Додаток 20. Договір оренди будинку, споруди (іншого об'єкта нерухомості)	239
Додаток 21. Договір оренди обладнання	244
Додаток 22. Договір суборенди	247
Додаток 23. Договір оренди обладнання (лізингу)	250
Додаток 24. Договір підяду	254
Додаток 25. Договір про спільну діяльність	259
Додаток 26. Накладна	265
Додаток 27. Акт загальної форми	267
Додаток 28. Комерційний акт	268
Додаток 29. Посвідчення	271
Додаток 30. Акт приймання продукції (товарів) за кількістю	272
Додаток 31. Акт приймання продукції (товарів) за кількістю та якістю	275
Додаток 32. Акт приймання продукції (товарів) за якістю	277
Додаток 33. Телефонограма	280
Додаток 34. Структурні підрозділи, посадові особи, які відповідальні за ведення претензійної роботи	281

Додаток 35. Претензія про сплату неустойки за недопоставку (прострочення поставки) продукції	282
Додаток 36. Претензія щодо сплати вартості продукції (товарів), якої не вистачає	283
Додаток 37. Претензія до Управління залізниці та постачальника у зв'язку з нестачею (пошкодженням, псуванням, втратою) вантажу	284
Додаток 38. Претензія до автотранспортного підприємства про нестачу вантажу при централізованій доставці	285
Додаток 39. Претензія щодо стягнення штрафу та збитків за постачання немаркованої продукції, а також продукції (товару) без тари або в неналежній тарі (упаковці)	286
Додаток 40. Претензія про сплату штрафу за прострочення повернення (неповернення) тари	287
Додаток 41. Претензія про стягнення штрафу за поставку некомплектної продукції, її вартості	288
Додаток 42. Претензія про сплату вартості забракованої продукції (товарів), штрафу і збитків	290
Додаток 43. Відповідь на претензію	292
Додаток 44. Відповідь на претензію	292
Додаток 45. Позовна заява про стягнення неустойки за недопоставку (прострочення поставки) продукції (товарів)	293
Додаток 46. Позовна заява про стягнення вартості продукції (товару), якої не вистачає	295
Додаток 47. Позовна заява про стягнення вартості нестачі вантажу при перевезенні вантажів автотранспортом	297
Додаток 48. Позовна заява до вантажовідправника та Управління залізниць про стягнення вартості вантажу, якого не вистачає	299
Додаток 49. Позовна заява про стягнення штрафу та збитків за поставку недоброякісної продукції (товарів)	301
Додаток 50. Позовна заява про стягнення штрафу за прострочення повернення (неповернення) тари	303
Додаток 51. Відзив на позовну заяву	305
Додаток 52. Довіреність	306
Додаток 53. Зразки формулювання наказів і записів у трудових книжках	307
Додаток 54. Позовна заява про поновлення на роботі та оплату за час вимушеного прогулу	310
Додаток 55. Позовна заява про визнання незаконним наказу про накладення дисциплінарного стягнення	311
Додаток 56. Позовна заява про відшкодування шкоди, заподіяної працівником при виконанні трудових обов'язків	313
Додаток 57. Позовна заява про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок дорожньо-транспортної пригоди (у порядку регресу)	315
Додаток 58. Позовна заява про стягнення заробітної плати, не виплаченої при звільненні працівника	317
Додаток 59. Позовна заява про стягнення заробітної плати за роботу у вихідні дні	318

ВСТУП

ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ КУРСУ

У наш час, в умовах впровадження ринкових економічних відносин з одночасним збереженням державою соціальної орієнтації, значна увага приділяється правовому забезпеченню господарської діяльності підприємств. Складність правового регулювання сфери господарювання зумовлена об'єктивними чинниками, а саме: динамізмом і різноманітністю господарських відносин, що підвищує вимоги до майбутніх фахівців з правознавства щодо оволодіння знаннями у сферах господарського, підприємницького, трудового права та інших галузей, які тісно пов'язані з такою навчальною дисципліною, як організація юридичної служби на підприємстві, та практичних навичок застосування норм чинного законодавства в повсякденній правозастосовчій практиці, при розробленні та візуванні локально-правових актів, що приймаються на підприємстві.

Навчальна дисципліна «Організація юридичної служби на підприємстві» покликана забезпечити систематичне вивчення студентами основних знань з правового регулювання діяльності підприємств, зокрема стосовно укладення господарських договорів; організації приймання продукції і товарів за кількістю і якістю та претензійно-позовної роботи; правового забезпечення дотримання вимог трудового, природоохоронного законодавства. Особлива увага приділяється суб'єктам правової роботи на підприємстві (відділу кадрів, бухгалтерії, службі охорони праці та ін.) та питанням взаємодії юридичної служби із зазначеними й іншими підрозділами в здійсненні правової роботи.

Пропонований навчальний посібник створений з урахуванням чинного законодавства. При його підготовці використаний досвід роботи підприємств різних форм власності та організаційно-правових форм, діяльності юридичних служб підприємств в сучасних умовах.

Вивчення основних розділів посібника має ґрунтуватися на вже набутих знаннях з теорії держави і права, цивільного, господарського, трудового та інших галузей права. Коло питань, що розглядаються в посібнику, сформоване таким чином, щоб дати студентам та іншим читачам цілісне уявлення про зміст, структуру і систему організації юридичної служби на підприємстві.

Предметом вивчення курсу «Організація юридичної служби на підприємстві» є порядок створення юридичної служби, її завдання, форми правової роботи на підприємствах. Курс складається з 10 розділів, які взаємопов'язані і викладені в логічній послідовності.

З метою забезпечення закріплення знань після кожного розділу посібника наводиться перелік контрольних питань і список літератури.

Суть і значення правової роботи в господарській діяльності

1.1. Правові засади господарської діяльності

Правова регламентація господарської діяльності в період переходу до соціально орієнтованої ринкової економіки має спрямовуватися на закріплення в законодавстві економічно обґрунтованих принципів її функціонування в умовах конкуренції.

Світовий досвід показує, що на саморегульовальний механізм ринку не можна цілком покладатися. Сам по собі він не може забезпечити здорових суспільних відносин і не гарантує довготривалої економічної стабільності. Держава має всіляко підтримувати малий та середній бізнес, забезпечувати громадське порозуміння в справах справедливого розподілу прибутків, використовуючи такі правові засоби, під впливом яких посилюється мотиваційне значення тих чи інших цілей господарської діяльності.

У Господарському кодексі України дається визначення **господарської діяльності** як діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення, реалізацію продукції, надання послуг, виконання робіт вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Слід також додати, що господарювання означає здійснення економічно значущої діяльності, метою якої є одержання господарської вигоди, тобто не тільки отримання прибутку, але й задоволення суспільних потреб, адже саме задоволення суспільних потреб є кінцевою метою виготовлення продукції у виробничій системі з використанням природних ресурсів. Потреби є рушійною силою розвитку виробництва, збереження та відтворення природних ресурсів¹.

¹ Гайворонський В.М., Жужман В.П. Господарське право України. – Х.: Право, 2005. – С. 3.

Процес ведення господарської діяльності, суспільні відносини, що при цьому виникають, потребують правової регламентації. І хоча втручання держави в цю діяльність законодавством не допускається, така регламентація не може обмежитися загальною вимогою про те, що використання при її здійсненні будь-ким своєї власності не повинно завдавати шкоди правам громадян, інтересам суспільства, погіршувати економічну ситуацію і природні якості землі (ст. 41 Конституції України). Відносини, що виникають при здійсненні господарської діяльності, потребують правового регулювання. Тому регулювання господарської діяльності підприємств різних форм власності та організаційно-правових форм здійснюється нормативно-правовими актами.

Нормативні господарсько-правові акти класифікуються за різними ознаками. За юридичною силою і формою вираження – на закони, тобто акти вищої юридичної сили, і підзаконні акти – акти, що засновані на законах. Такі акти не повинні суперечити законам.

Найвищу юридичну силу має основний закон – Конституція України, яка встановлює загальні та галузеві принципи регулювання господарських відносин, гарантії здійснення господарської (підприємницької) діяльності (наприклад, забезпечення захисту прав усіх суб'єктів власності й господарювання, конкуренції, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції). Підзаконні акти – це укази Президента, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, рішення органів самоврядування, накази міністрів та інших посадових осіб різного рівня.

Відповідно до ієрархії нормативно-правових актів за юридичною силою вони приймаються народом або за його дорученням: органом законодавчої влади – Верховною Радою – Основний закон (Конституція), закони; Президентом – укази і розпорядження; органом виконавчої влади (Кабінетом Міністрів) – постанови; органами місцевого самоврядування – рішення.

Закони підрозділяються на: конституційні закони, які органічно поєднані з основним законом, ними вносяться зміни чи доповнення до Конституції; звичайні – закони, які приймаються на основі та на виконання Конституції і визначають засади правового регулювання у сфері господарських відносин (наприклад, закони «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» тощо); надзвичайні – закони тимчасового характеру, що приймаються за надзвичайних обста-

вин і можуть призупиняти дію чинних законів; тимчасові – закони, прийняті на визначений у часі термін дії (наприклад, закон про державний бюджет, закон про затвердження Державної програми економічного й соціального розвитку України на певний рік); допоміжні – закони, які затверджують, змінюють, зупиняють, скасовують, денонсують інші нормативні акти або мають допоміжне значення для їх застосування (наприклад, Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Туркменістаном про довгострокове торговельно-економічне співробітництво на 2001–2010 роки»); кодифіковані – нормативні акти, у яких узагальнені та систематизовані норми права, що регулюють певну групу суспільних відносин. Вони приймаються у формі кодексів. Зі створенням України як самостійної держави постало питання про кодифікацію господарського законодавства. Підготовка Господарського кодексу України завершилася його прийняттям 16 січня 2003 року¹.

Перехід до ринкових відносин означає відмову від адміністративно-наказових методів господарювання, втручання держави в господарську діяльність підприємств. З іншого боку, комерційну діяльність в умовах ринку не можна зводити, як було раніше, лише до організації збуту продукції. У цих умовах вироблена продукція знайде збут лише тоді, коли задовольнятиме попит споживачів.

Тому завданням виробника є аналізувати за допомогою кваліфікованих працівників кон'юнктуру ринку, виявляти незадоволені потреби, знаходити споживачів своєї продукції та на цій основі формувати асортиментну політику підприємства, здійснювати розроблення нової продукції, налагоджувати системи сервісного обслуговування.

Таким чином, якщо раніше спочатку планувалася в централізованому порядку виробнича діяльність, а потім укладалися договори зі споживачами про збут виробленої продукції, то тепер основу планів виробництва продукції становлять державні замовлення та договори, укладені зі споживачами (покупцями) і поставачальниками матеріально-технічних ресурсів.

Виходячи з вищенаведеного, слід визначити відносини, що виникають при здійсненні виробничої і комерційної діяльності, як відносини господарські, оскільки виробнича й комерційна діяльність тісно пов'язані та в цілому становлять діяльність господарську, яка потребує окремої правової регламентації².

¹ Гайворонський В.М., Жушман В.П. Цит. пр. – С. 13.

² Там само. – С. 5.

Характерною ознакою господарських відносин, як зазначається в законодавстві, є поєднання в них виробничих, організаційних і внутрішньогосподарських відносин (ст. 3 ГК України). **Господарські відносини** – такі відносини між суб'єктами господарювання (підприємствами, підприємцями) та органами управління, між суб'єктами господарювання, державними та громадськими організаціями, що є споживачами продукції, робіт, послуг, – які складаються в процесі організації та здійснення господарської діяльності.

Господарювання – це і господарське управління, і господарське відання. Господарювання здійснюється різноманітними суб'єктами, державою, територіальними самоврядними системами, підприємствами, бюджетними та іншими організаціями, які не мають на меті одержання прибутку, а також окремими громадянами.

Суб'єктами господарювання за Господарським кодексом України визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно, несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єктами господарювання є: господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Господарського кодексу, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (ст. 55).

Господарський кодекс України (ст. 56) визначає такі **загальні умови створення суб'єктів господарювання**:

- 1) суб'єкт господарювання створюється за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально передбачених законодавством, також за рішенням інших органів, організацій і громадян шляхом заснування нового, реорганізації (злиття, приєднання, виділення, перетворення) діючого (діючих) суб'єктів господарювання з додержанням вимог законодавства;
- 2) створення нових може бути також наслідком примусового поділу (виділення) діючого суб'єкта господарювання за розпорядженням антимонопольних органів, відповідно до антимонопольно-конкурентного законодавства України.

Суб'єкти господарювання можуть утворюватися для здійснення будь-якої діяльності, якщо вона не суперечить чинному

законодавству. Існують обмеження для приватних підприємств стосовно діяльності, пов'язаної з виготовленням і реалізацією деяких видів продукції. Таку діяльність, як уже зазначалося, можуть здійснювати лише державні підприємства.

Законодавством передбачаються особливості створення колективних підприємств, зокрема господарських товариств. Порядок їх створення визначений Господарським кодексом і Законом України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року¹.

Засновниками господарських товариств можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, а також міжнародні організації. Не можуть бути засновниками господарських товариств громадяни, яким законом заборонено здійснювати підприємницьку діяльність.

Установчі документи господарських товариств залежать від їх виду. Одні господарські товариства можуть діяти на підставі засновницького договору, інші – на підставі договору і статуту. При заснуванні господарського товариства, вибір організаційної форми залежить від засновника чи засновників. При цьому враховуються зміст і основні напрямки діяльності, сфера її здійснення, ресурси, які можуть бути використані, кількість і склад осіб, які безпосередньо об'єднуються для здійснення господарської діяльності, тощо.

У колективних підприємствах можливі різноманітні поєднання як видів суб'єктів, так і їх майнових відносин, що виникають при створенні, діяльності та ліквідації колективних підприємств. Так, вони можуть створюватися тільки фізичними особами, тільки юридичними особами або засновуватися ними спільно. У майнових відносинах вони нестинуть повну, обмежену чи змішану відповідальність.

Колективні підприємства можуть виникнути внаслідок добровільного об'єднання майна громадян і юридичних осіб для цієї мети; надання працівникам державних підприємств можливості використати отримані доходи для викупу державного майна. Виходячи з цього, розрізняють колективні підприємства, що базуються на власності членів трудового колективу, власність яких виникає в разі переходу всього майна державного підприємства у власність членів трудового колективу внаслідок викупу чи придбання його іншими, передбаченими законом способами. Майно колективного підприємства є спільною частковою власністю

¹ ВВР України. – 1991. – № 4. – Ст. 682.

колективу. У ньому визначаються вклади працівників у майно державного чи комунального підприємства, на базі якого створене колективне підприємство, і вклади працівників у приріст майна після його заснування. Вони визначаються виходячи з трудової участі працівників у діяльності підприємства. На ці вклади нараховуються й виплачуються відсотки (дивіденди), розмір яких встановлює трудовий колектив за результатами господарської діяльності підприємства.

Різновидом колективних підприємств є підприємства, засновані на базі *власності кооперативу* – добровільного об'єднання фізичних та юридичних осіб для здійснення спільної господарської чи іншої діяльності з використанням для нього майна, що належить кооперативу на праві власності або орендованого чи наданого йому в безоплатне користування.

Діяльність кооперативу базується на принципах добровільності вступу в кооператив і безперешкодного виходу з нього, безпосередньої участі членів кооперативу в управлінні його справами. У складі кооперативу можуть створюватися структурні підрозділи, зокрема, територіально відокремлені. Кооператив має право відкривати свої філії та представництва.

Майно кооперативу формується за рахунок грошових і матеріальних внесків його членів, виробленої ним продукції, доходів від її реалізації та іншої діяльності, надходжень від продажу цінних паперів та інших джерел, передбачених статутом кооперативу.

Серед усіх підприємств важливе місце посідають підприємства, засновані на державній та комунальній власності. У *комунальній власності* можуть бути як промислові, так і будівельні, сільськогосподарські, торговельні підприємства, підприємства транспорту, побутового обслуговування та інші господарські організації.

Підприємства, засновані на *державній власності*, створюються за рахунок майна держави. Ті чи інші державні підприємства створюються державними органами, уповноваженими управляти державним майном. Державні органи здійснюють приватизацію майна державних підприємств, а також їх реорганізацію або ліквідацію. В останньому випадку трудовий колектив підприємства, що підлягає реорганізації чи ліквідації, має право вимагати передачі його в оренду або перетворення на підприємство, засноване на колективній власності.

Чинним законодавством передбачене також створення *підприємств з іноземними інвестиціями*, що засновані на базі об'єднання майна різних власників. Серед засновників таких

підприємств можуть бути юридичні особи і громадяни України та інших держав. Як випливає з їх назви, це підприємства, що створюються за участю іноземних юридичних і фізичних осіб.

Окрему категорію підприємств становлять *малі підприємства*. Вони можуть створюватися громадянами, членами їхніх сімей та іншими особами, які спільно здійснюють господарську діяльність, а також господарськими утвореннями інших організаційних форм і державними органами, уповноваженими управляти майном¹.

1.2. Основи правопорядку у сфері господарювання

Правопорядок є частиною системи суспільних відносин, що врегульовані нормами права, перебувають під захистом закону та охороняються державою. Він устанавлюється в результаті додержання режиму законності в суспільстві. Якщо законність – це принцип, метод діяльності, режим дій і відносин, то правопорядок є їх результатом.

Правопорядок – стан (режим) правової впорядкованості (врегульованості і погодженості) системи суспільних відносин, що складається в умовах реалізації законності. Інакше кажучи, це атмосфера нормального правового життя, що встановлюється в результаті точного та повного здійснення розпоряджень правових норм (прав, свобод, обов'язків, відповідальності) всіма суб'єктами права. Правовий порядок як динамічна система вбирає в себе всі впорядковуючі засади правового характеру.

Кожна країна формує свій правопорядок. Необхідність його формування і вдосконалення обумовлюється зустрічними інтересами громадянського суспільства та держави, їх основними законами і тенденціями розвитку.

Правопорядок як державно-правове явище служить стабілізації, підтриманню рівноваги між інтересами громадянського суспільства й держави. Його антиподом є сваволя та беззаконня. Правовий порядок кожного суспільства розкривається через його ознаки, принципи, функції, зміст, форму, структуру.

Основні ознаки правопорядку:

- 1) закладається в правових нормах у процесі правотворчості;
- 2) спирається на принцип верховенства права й панування закону в галузі правових відносин;

¹ Гайворонський В.М., Жущман В.П. Цит. пр. – С. 62–63.